

... ČINILA ČINILA
 ... RADILA RADILA pod vašim utjecajem.
 ... PRAVILA PRAVILA
 ... ČINILA UČINILA
 ... RADILA URADILA pod vašim utjecajem.
 ... PRAVILA NAPRAVILA
 ... UČINILA ČINILA
 ... URADILA RADILA pod vašim utjecajem.
 ... NAPRAVILA PRAVILA
 ... UČINILA UČINILA
 ... URADILA URADILA pod vašim utjecajem.
 ... NAPRAVILA NAPRAVILA

Možda bi se temeljitijom raščlambom ovih značenjskih sadržaja moglo doći do određenijeg, ako ne sasvim određenog, izbora dviju mogućnosti od postojećih trideset i šest (ako se uzimaju u obzir i nesvršeni oblici kao što je ovdje urađeno).

4.0. Nesumnjivo, premalo je primjera da bi se značenjski sadržaji ovih triju glagola mogli dokraja opisati. Razlike možda postoje i unutar sadržaja konkretnih i apstraktnih značenja. Jasnije razlike uočavamo samo u nekim slučajevima, kao npr. u (1), (2) i (3). Ako već razmišljamo o daljnjim postupcima u istraživačkom postupku, možda bi jedan od njih mogao biti proširenje kruga sinonimike koju smo u ovome članku sveli na tri člana. U obzir bi svakako došli prijevodni ekvivalenti u dvojezičnim rječnicima koje smo citirali u 2.0., a to bi prije svega mogli biti: *obavljati*, *vršiti*, *graditi* i drugi.

Summary

The author assumes that the verbs *(u)raditi*, *(u)činiti* and *(na)praviti* express the generic concept in the class of verbs of *action*. This semantic component very often makes these three verbs interchangeable. The cases of their interchangeability are exemplified in a variety of contexts including some idiomatic constructions too.

ATRIBUCIJE S PRIDJEVOM NA *-ski*

Jasna Melvinger

0. O pridjevima na *-ski* (*-čki*, *-ški*)¹ pisano je u našim gramatikama i jezičnim časopisima. Međutim, u ovom se članku pridjevi te sufiksalne tvorbe promatraju na drukčiji način. Kao i u nekih drugih autora koji su na građi hrvat-

skog ili srpskog jezika izučavali atribuciju primjereno nauku generativne gramatike,² i ovdje će se o atribuciji govoriti kao o preobličenoj predikaciji. Atribucije s pridjevom na *-ski* ne promatraju se izolirano, nego u kontekstu koji pridonosi njihovu jasnijem razlikovanju. Primjeri su iz djela Miroslava Krleža *Povratak Filipa Latinovića*.³ Podrazumijeva se da nisu uzete u obzir one kombinacije pridjeva i imenice koje se očituju kao nedjeljiva leksička jedinica. Primjeri su razvrstani prema tipu dubinskog rečeničnog ustrojstva kojim tu-mačimo atribuciju.

1. U ovom će odjeljku biti riječi o atribuciji koje je glavni član nominalizirani predikatni glagol ili nominalizirani pridjev iz predikatnog imena dubinske rečenice S_1 .⁴ Ta rečenica S_1 može biti nezavisno ili konstituentno rečenično ustrojstvo⁵ supstitucijskog tipa⁶ u odnosu na neku drugu dubinsku rečenicu kao matričnu. Zavisni član atribucije, pridjev na *-ski* može biti denominalan, deadverbilan ili deverbalan, a uvijek je površinsko izražavanje još jednog člana rečenice S_1 ili pak rečenice S_2 koja je njezino koistituentno ustrojstvo. Primjeri su sljedeći:

... on je nošen zanosom svoje *kostanjevačke pripadnosti* i solidarnosti navukao na brzinu svoje stvari ... (82); — ... i da je doznao za njegov veliki *londonski uspjeh* ... (107); — Otac Filipov bio je sluga biskupov, sobar koji je navodno došao u *biskupsku službu* na kaptolskom gradu na preporuku ... (26); — ... tu je preživio svog jedinca Silvija koji je pao kod znamenitog *konjaničkog juriša* pred Rawa-Ruskom ... (100); — To je ono dosadno *zimsko zanimanje* djece ... (61); — ... sumnja u samoga sebe, a naročito u svoje *slikarske sposobnosti*. Tu se razgovaralo o nekoj izvjesnoj, kao višoj *staračkoj rezignaciji* ... (103); — ... propisana ljetovanja u Lovrani i na Bohinju, uobičajeno *sezonsko putovanje* u Beč ... (148).

Da bi se ilustriralo ono što je već rečeno, u transformacijsku vezu dovode se sintaktički oblici za koje se pretpostavlja da imaju isto dubinsko ustrojstvo.

¹ U daljem tekstu govori se o pridjevima na *-ski* pri čemu se podrazumijevaju i alo-morfne situacije.

² M. Ivić, *Genitivne forme srpskohrvatskih imenica i odgovarajuća pridevska obrazovanja sufixom -ov (-ev, -ovljev, -evljev) -in u odnosu kombinatoričnih varijanti*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knj. X, 1967, 257—262; M. Ivić, *O ekvotivnom genitivu srpskohrvatskog jezika*, Gedenkschrift für Alois Schmaus, München, 1971, 305—308; L. Deže, *Tipološka razmatranja*, Lingvistički radovi Instituta za hungarologiju 1, Kontrastivna gramatika srpskohrvatskog i mađarskog jezika, Novi Sad, 1971; M. Mikeš, L. Deže, G. Vuković, *Osnovna pitanja nominalne sintagme*, Lingvistički radovi Instituta za hungarologiju 2, Kontrastivna gramatika srpskohrvatskog i mađarskog jezika.

³ Zora, Zagreb, 1954.

⁴ S — Simbol za rečenicu u generativnoj gramatici.

⁵ Konstituentna i matrična rečenica s razine dubinskog ustrojstva mogu se manifestirati kao zavisni i glavni dio zavisnosložene rečenice na površinskoj razini.

⁶ Supstitucijska rečenica može supstituirati nezavisni rečenični član, ekspanzijska ga determinira.

Glavni član sljedećih atribucija nominaliziran je predikatni glagol. Pridjev je izveden od imenice koja se javlja u dubinskoj nominalnoj frazi NP⁷. Ta dubinska NP na površinskoj razini može se izraziti i kao imenica u slobodnoj padežnoj konstrukciji ili kao imenica u prijedložnoj padežnoj konstrukciji.

<i>njeđa zanosí to on pripada Kóstanjēvcu</i>	}	→	<i>njeđa zanosí to što pripada Kóstanjēvcu → zanos njegove kóstanjēvačke pripad- nosti</i>
<i>netko je doznao za to on je uspio u Londonu</i>	}	→	<i>netko je doznao za to da je on uspio u Londonu → netko je doznao za njegov londonski uspjeh.</i>

Posvojna zamjenica koja se javlja u gornjim atribucijama refleks je subjekta rečenice S₁. NP dubinske strukture, izražena površinski pridjevom, sa-
drží u oba primjera imenicu koja je, budući da se radi o vlastitom imenu, aktualizirana⁸ kao određena. Atribucije u sljedećim preoblikama na razini dubinskog ustrojstva sadrže neaktualiziranu imenicu. Budući da se ona javlja u predikatnom imenu označuje predstavnika ili grupu predstavnika stanovite klase pojmova:

<i>neki su konjanici oni jurišaju</i>	}	→	<i>neki koji su konjanici jurišaju → konja- nički juriš.</i>
---	---	---	--

S₂ je vremenska rečenica:

<i>netko putuje onda tada je sezona</i>	}	→	<i>netko putuje onda kada je sezona → ne- čije sezonsko putovanje.</i>
---	---	---	--

U S₁ predikat je kopula dopunjena pridjevskim leksemom, a S₂ je dopun-
ska rečenica:

<i>netko je sposoban za to on je slikar</i>	}	→	<i>netko je sposoban za to da bude slikar → nečija slikarska sposobnost.</i>
---	---	---	--

Pridjev može biti izveden i od dubinske neaktualizirane imenice koju mo-
žemo protumačiti generički.⁹ Na površinskoj razini uz takvu se imenicu mogu
javiti determinatori tipa *svi, svaki, uopće*. Predikat S₁ determiniran je način-
skom priložnom oznakom.

svi starci su tako rezignirani → staračka rezignacija.

⁷ NP — simbol za nominalnu frazu u generativnoj gramatici.

⁸ Na temelju svojih sintaksičko-semantičkih osobina imenica na razini dubinskog ustroj-
stva može biti aktualizirana ili neaktualizirana. U našoj lingvističkoj literaturi ovo pitanje
se, osim u radovima nabrojanim pod točkom 2. obrađuje još u sljedećim studijama: M.
Ivić, *Leksema jedan i problem neodređenog člana*, Zbornik za filologiju i lingvistiku Ma-
tice srpske, XIV, N. Sad, 1971, str. 104—120; M. Mikeš, G. Vuković, *Prilog proučavanju*
definitizacije imenica u srpskohrvatskom jeziku, Prilozi proučavanju jezika, 7, N. Sad,
1971, 247—270.

⁹ Generički je upotrebljena imenica koja označuje vrstu ili tipičnog predstavnika vrste
pojmova.

Pridjev je deadverbalan:

djeca se zanimaju zimi → *zimsko zanimanje djece*.

2. Glavni član atribucije može biti i imenica. U primjerima o kojima je riječ u ovom odjeljku ta imenica na površinskoj razini odslikava dubinsku nominalnu frazu NP₁ rečenice S₁. U tu nominalnu frazu procesom se relativiziranja¹⁰ učvršćuje rečenica S₂ kao determinator.

2.1. S₂ sadrži nominalnu frazu NP₂ koja, kao semantički nedistinktna od NP₁, može biti iskazana odgovarajućim oblikom lične zamjenice kao njezin pronominalni oblik.¹¹ S₂ je u ovom slučaju relativna rečenica koja se u S₁ učvršćuje pomoću odnosne zamjenice tipa *koji*.

Imenica od koje je izveden pridjev na razini dubinskog ustrojstva član je nominalne fraze NP₃ koja može pripadati rečenici S₂ ili S₃ za koju je S₂ matrična.

2.1.1. U sljedećim primjerima i NP₂ i NP₃ sadrže imenicu koja je aktualizirana kao određena. Imenica u NP₃ vlastito je ime, a imenica u NP₂ određena je kao i imenica u NP₁ ili je anaforički aktualizirana u odnosu na imenicu u NP₁ koja je neaktualizirana.

... leži tu jedan grof Uexhuell — Cranensteeg koji je doputovao ovamo na *tursku granicu* u čipkama Luja Petnaestoga, a onda umro u ovom *panonskom blatu* ... (25); — Svitale je kad je Filip stigao na *kaptolski kolodvor* (9); — ... osjeća svoju mekanu *parisku košulju* ... (49); — ... da je taj sa slovima l. p. signirani članak napisao *kostanjevački vlastelin*, koji je tim članom ... (97); — ... dotakavši svojom posvećenom pomazanom *jeruzalemskom desnicom* ovog plavokrvnog smrtnika oduhovio ga i posvetio ... (94); — ... treba da otputuje ... u stvari ostavštine onog *ruskog hohštaplera* ... (252).

Relativna rečenica S₂ može biti posesivna, lokacijska, egzistencijska ili bilo kakva rečenica s punoznačnim predikatnim glagolom čija semantika nije relevantna za površinsku atribuciju. NP₃ na razini površinskog ustrojstva pokazuje se kao imenica s prijedlogom ili bez prijedloga.

<i>ovdje je granica</i>	}	→	<i>ovdje je granica koju ima Turska</i> → <i>ovdje je turska granica</i> .
<i>nju ima Turska</i>			

U prethodnom primjeru NP₃ je subjektna, a u sljedećem objektna nominalna fraza:

¹⁰ Relativiziranje se u generativnoj gramatici tumači kao proces kojim se rečenica učvršćuje kao determinator u nominalnu frazu.

¹¹ Pronominaliziranje je u generativnoj gramatici izučeno kao proces kojim se jedna ili više koreferencijskih nominalnih fraza dubinskog ustrojstva na razini površinskog ustrojstva zamjenjuje odgovarajućim zamjeničkim oblikom.

napisao je vlastelin } → *napisao je vlastelin koji posjeduje Kosta-*
on posjeduje Kostanjevac } *njevac* → *napisao je kostanjevački vla-*
stelin.

U sljedećoj atribuciji pridjev je izveden iz predikatne imenice:

... onaj hohštapler } → *onaj hohštapler koji je Rus* → *onaj ruski*
on je Rus } *hohštapler.*

NP₃ je prijedložna nominalna fraza, a na površinskom ustrojstvu javljaju se i nominalizirani predikatni glagoli:

dotakao ga je desnicom } → *dotakao ga je desnicom koju su posvetili*
nju su posvetili i poma- } *i pomazali u Jeruzalemu* → *dotakao ga je*
zali u Jeruzalemu } *posvećenom, pomazanom jeruzalemskom*
desnicom.

Postoje i specifični slučajevi kao u sljedećem primjeru:

... koje je njen otac kao dijete gledao kako bubnjaju nad njegovim roditelj-
skim domom ... (173).

Moguća je sljedeća preoblika:

njegov roditeljski dom → *dom njegovih roditelja.*

Riječ je o imenici takve semantičke vrijednosti (*roditelj, djed, sin* itd.) koja implicira značenje pripadanja: *roditelj* → *nečiji roditelj*, tako da je, u odgovarajućem kontekstu, možemo smatrati aktualiziranom, određenom. U gornjem primjeru kontekst upućuje na posvojnu zamjenicu 3. l. jd.

U vezi s ovim primjerima nameće se tema o posvojnom značenju atribucija. Neki autori tumače da je posvojna svaka površinska sintagma u čijem je dubinskom ustrojstvu ostvarena veza dviju nominalnih fraza koje su aktualizirane.¹² (Pri čemu bi bile posvojne atribucije u ovom odjeljku, kao i pojedini primjeri u odjeljku 1.) Drugi pak autori¹³ tumače da je površinska nominalna sintagma posvojna ako je veza dviju aktualiziranih imenica ostvarena u dubinskoj rečenici posesivnog tipa. (Predikat te rečenice je glagol *imati* = *posjedovati*.) Smatramo ovo drugo mišljenje opravdanim.

2.1.2. U dubinskom ustrojstvu sljedećih atribucija NP₂ sadrži aktualiziranu, određenu imenicu, a NP₃ neaktiviziranu.

A Tassallio plemeniti Pacak, nećak *velikožupanskog kućedomačina* preuzeo je neku vrst uloge tumača ... (125); — Služio je kod carske *ulanske regimente* u Mađarskoj ... (63); — ... kola što su se krvava vraćala uz *fratarske plotove* ... (17); — ... to su zapravo pristaše *nadrealističkog pokreta* ... (65);

¹² L. Deže (L. Dezsö), *Tipološka razmatranja*, str. 75

¹³ M. Ivić, *Genitivne forme ...*, str. 258. Razlika između doista posesivnih konstrukcija i preoblika dubinskih rečenica koje nemaju posvojno značenje u ovoj se studiji tumači na temelju razlike koja postoji između primjera tipa *Marina sestra* s jedne strane i primjera tipa *Milošev dolazak* i *Miloševo hapšenje* s druge strane.

— ... a na mramornoj ploči ispod ogledala *porculanska Crnica* ... (56); — ... sluga Filip uzeo je *hotelsku sobaricu* Kazimieru ... (36); — ... što se ne bi pokrivalo strogim *zakonskim dokumentima* ... (36); — ... blistao je oštar, goli, nabrušeni *kuhinjski nož* ... (28).

Površinski pridjev izveden je od predikatne imenice:

kućedomaćin ima nećaka
on je veliki župan } → *nećak kojeg ima kućedomaćin koji je veliki župan* → *nećak velikožupanskog kućedomaćin.*

regimenta služi nekom
on je car
u njoj služe neki
svi oni su ulani } → *na ploči je Crnica koja je od porculana nekom tko je car u kojoj služe neki koji su svi ulani* → *carska ulanska regimenta.*

kola se vraćaju uz plotove
te plotove imaju neki
oni su fratri } → *kola se vraćaju uz plotove koje imaju neki koji su fratri* → *kola se vraćaju uz fratarske plotove.*

Pridjev je izveden iz prepozicijske NP₃:

na ploči je Crnica
ona je od porculana } → *regimenta koja služi*
→ *na ploči je porculanska Crnica.*

Ako pridjev u atribuciji služi za specificiranje imenice predložimo sljedeću preobliku:

blistao je nož
on je namijenjen za to
netko se njime služi u kuhinji } → *blistao je nož koji je namijenjen za to da se netko njime služi u kuhinji* → *blistao je kuhinjski nož.*

Moguća bi bila i interpretacija s namjernom rečenicom:

blistao je nož koji je načinjen zato da bi se netko njime služio u kuhinji.

Kada imenica u NP₁ i u NP₂ označuju vremenski odsjek, NP₂ može se prikazati vremenskim adverbom, te je onda S₂ vremenska rečenica.

Ovamo su se preselili već u *gospodskoj fazi mamine karijere* ... (11); — ... taj stari poznaje njegovu majku još iz *onog mračnog biskupskog vremena* ... (102):

stari poznaje majku iz onog vremena
Tada se pojavljivao biskup } → *stari poznaje majku iz onog vremena kada se pojavljivao biskup* → *stari poznaje majku iz onog biskupskog vremena;*

mama ima karijeru koja ima fazu kada je ona gospođa → *gospodska faza mamine karijere.*

2.2. U ovom odjeljku riječ je o atribucijama sa još kompleksnijim dubinskim ustrojstvom NP₁ i NP₂ nominalne su fraze koje su konceptualno nedi-

stinktne, ali referencijalno distinktna. Isti imenički leksem upotrebljen je tako da se ne odnosi u oba slučaja na materijalno isti pojam. NP₂ ne može biti na površinskom ustrojstvu zastupljena ličnom zamjenicom koja bi se odnosila na NP₁.

I NP₁ i NP₂ na razini dubinskog ustrojstva determinirane su relativnom rečenicom kojom se uvodi pridjev. Pridjev kojim se kvalificira NP₂, kao semantički nedistinktan od pridjeva kojim se kvalificira NP₁, može biti zamijenjen pridjevskom zamjenicom tipa *takav*. Proces relativiziranja kojim se rečenica S₂ (u ovom slučaju kompleksna) uvodi u NP₁ kao njezin determinator temelji se, dakle, na drugim odnosima nego proces opisan u odjeljku 2. S₂ se u svoje matrično ustrojstvo uvršćuje odnosnom zamjenicom tipa *kakav*.

... ona jesen prošla mu je sretno i blago kao na *toplom ženskom dlanu* ... (36); — Filip je osjetio Krista nad oltarom kao *mikelangelskog oklopljenog titana* ... (32); — Tigarske kretnje u poskoku, *čudna ljepota crnačkih leđa nosilaca bisera* ... (30); — ... da naslika tu papigu s njenim ulošcima i *mandarinskom perikom* ... (87); — ... koja je svijetila nad krevetom *njegovih najpaklenijih dječaćkih kriza* ... (11); — ... on je zurio u platane pred *prozorima kavanskim* ... (32).

Kompleksne rečenice S₁ i S₂ u svom glavnom dijelu imaju različite predikate. Prema tipu aktualizacije imenica u tim rečenicama izdvajaju se različiti primjeri:

Imenice u NP₂ i u NP₃ su neaktualizirane. Ona u NP₃ je generički dana:

<i>jesen tako prolazi na dlanu koji je nekakav sve žene imaju dlan koji je takav</i>	}	→	<i>jesen tako prolazi na dlanu kakav ima svaka žena → jesen tako pro- lazi na ženskom dlanu.</i>
--	---	---	--

Imenica u NP₂ je neaktualizirana, a u NP₃ vlastito ime:

<i>Krist je titan koji je nekakav Michelangelo je slikao titane koji su takvi</i>	}	→	<i>Krist je titan kakve je slikao Mi- chelangelo → Krist je mikelangelski titan.</i>
---	---	---	--

Kompleksne rečenice S₁ i S₂ u svom glavnom dijelu imaju jednake predikate. Primjeri se mogu tumačiti kao oni u dva prethodna slučaja, a mogu i tako što će se S₂ interpretirati kao usporedna rečenica:

<i>ona ima periku koja je nekakva svi mandarinini imaju periku ko- ja je isto takva</i>	}	→	<i>ona ima periku kao mandarinini → njena mandarinska perika.</i>
---	---	---	---

Sljedeći primjeri su dvoznačni, ovisno o tomu da li ćemo neaktualiziranu imenicu u NP₃ tumačiti kao generički danu ili ne. Ako imenicu shvatimo kao generički danu, primjere ćemo interpretirati isto kao prva dva u ovom odjeljku:

Ovim se pregledom raznih tipova atribucija s pridjevom na *-ski* praktički iscrpljuju ciljevi ovog članka. Primjeri pokazuju raznovrsnost dubinskih rečenica s jednom ili više predikacija koje mogu biti nominalizirane na površinskom ustrojstvu primjenom ovog sintaksičkog sredstva.

U našoj lingvističkoj literaturi upozoreno je na semantičku razliku među ovim atribucijama. Dva temeljna semantička tipa možemo odijeliti i ovako: 1. atribucije koje impliciraju predikacijski odnos konkretiziran u vremenu i prostoru i 2. atribucije koje impliciraju predikacijski odnos čije je značenje uopćeno jer se ukazuje, ne na konkretnu, nego na tipičnu situaciju.

Na razini dubinskog ustrojstva atribucije 1. i 2. razlikuju se po tome da li su u dubinskim predikacijama ostvareni određeni determinacijski odnosi ili ne. Ako je glavni član atribucije nominaliziran glagol ili pridjev predikata, ona će pripadati tipu 1. ako taj predikat nije determiniran priložnom oznakom za način, a tipu 2. ako jest. Ako je glavni član imenica i ako se ona na razini dubinskog ustrojstva nalazi u nominalnoj frazi u koju se uvršćuje relativna rečenica, tipovi 1. i 2. razlikovat će se prema tome da li se proces relativiziranja temelji na pronominaliziranju same imenice ili njene pridjevske odredbe.

Razlika među atribucijama 1. i 2. na razini površinskog ustrojstva može biti signalizirana pomoću sintaksičko-semantičkih obilježja imenice od koje je pridjev izveden i pomoću šireg konteksta, ali to ne mora uvijek biti tako. Npr. ako je pridjev izveden od imenice koja označuje vlastito ime pojedinačnog pojma, uvijek možemo zaključiti da li je zavisni član atribucije tipa 1. ili 2. Ako je izveden od opće imenice ili vlastite imenice koja se ne odnosi na pojedinačni pojam, stvara se dvosmislenost. Ovisno o tomu da li ćemo imenicu shvatiti kao generički danu ili ne, pridjev od nje izveden bit će zavisni član atribucije tipa 1. ili atribucije tipa 2.

Résumé

ATTRIBUTIONS AUX ADJECTIFS EN *-ski*

En paraphasant la structure profonde des attributions aux adjectifs en *-ski*, à la façon dont on abordait les questions semblables dans la grammaire transformationnelle dans les années 60, l'auteur du présent article, prenant des exemples dans l'ouvrage *Povratak Filipa Latinovića* de Miroslav Krleža, en démontre les types différents.

On y explique sur la façon la plus appropriée à la description des différences sémantiques entre ces attributions est de souligner la différence dans les relations de détermination au niveau de leur structure profonde. Etant donné que cette différence ne se reflète pas toujours distinctement au niveau de la surface, on y parle également de l'ambiguïté, c'est-à-dire de la polysémie de ces structures syntaxiques.

POZNAJEMO LI SVOJ JEZIK?

JE LI PUNICA IZVEDENA OD PRIDJEVA PUN?

I riječi imaju svoju prošlost, svoju sadašnjost, pa i svoju budućnost. Posebno je zanimljiva njihova prošlost. Mnogi ljudi žele znati kako su neke riječi nastale, od čega su izvedene i kako im je prvobitno značenje. Među riječi sa zanimljivom prošlošću pripada i riječ punica.

Svi se lingvisti slažu da je punica izvorna naša riječ, koju nalazimo jedino još u slovenskom jeziku (polnica). Međutim njezinu etimologiju i semantički razvitak oni različito objašnjavaju.

Već je Đuro Daničić u svojoj knjizi »Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku«, Zagreb, 1877, objasnio značenje riječi punica izvodeći ga od glagola puniti koje prelazi u hraniti, radati.

Ovu Daničićevu misao nije prihvatio Tomo Maretić u svojoj raspravi »O riječima punica i punac«, »Književne obznane«, Rad, knj. 102, str. 239. On smatra da je riječ punica izvedena od pridjeva pun i da je nastala u težnji za izbjegavanjem homonimije: tašta je homonim s tašta »prazna«. »Narodu se činilo da je to neka kob, ako se srodnu čeljadetu veli prazan, za to je izabrano okrenuto punica, tj. puna žena, jer je bolje biti pun nego prazan« — kaže Maretić.

Etimologiju i značenje riječi punica objasnio je i Petar Skok u svom »Etimologijskom rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika«, Zagreb, 1971. On se slaže s Maretićem i smatra da je riječ punica radna imenica na -ica izvedena od denominala puniti. Značenje bi bilo »ona koja popunjuje duhovno srodstvo«. Skok također smatra da se izvođenjem od pridjeva pun ne dobiva pravi smisao te lingvističke forme.

U današnjem hrvatskom ili srpskom jeziku riječ punica je istoznačnica s tašta, a u suodnosu je s riječju punac čija je istoznačnica tast. I tast i tašta (stsl. tǫstъ i tǫšta) stare su slavenske riječi, ali njihovo prvobitno značenje danas nije jasno. U početku

je dapače, riječ tast označavala srodbinski odnos bez razlikovanja muškog i ženskog. Kako je tǫstъ po obliku imenica muškog roda, u kasnijem razvitku ostala je otvorena mogućnost za nastanak oblika za ženski rod. U težnji za usporednošću od istoga korijena je nastala tǫst-ja, čiji se oblici nalaze u svim slavenskim jezicima, jedino je u hrvatskom ili srpskom i slovenskom jeziku stvoren i nov naziv od drugoga korijena, od pridjeva pun izvedena je riječ punica. Ta je riječ nastala kao suprotnost riječi tašta koja je ujedno značila i prazna. Iako danas riječ tašt, tašta ne znači prazan, prazna, nego ohol, ohola, ipak je to značenje dobila od prazan, prazna.

U AR nalazimo objašnjenje značenja natuknice tašt = prazan, pust, gladan, kao i primjer iz djela Marka Marulića »... da nis' ko tašći klas«. Pored toga tašt u značenju prazan je sačuvano u prilogu natašte, tj. na prazan želudac. — »Nju (tj. rutvicu) na tašte za lik mnogi žvaču« (Josip Stipan Reljković).

Da je punica nastala zbog sukoba tašta 'punica' i tašta 'prazna' pokazuju i primjeri iz djela hrvatskih pisaca, gdje punica potpuno prevladava, a tast, gdje sukoba nema, znatno je češći nego punac. Od 26 ispisanih potvrda 25 je za punicu, a samo 1 za taštu, dok je od 31 potvrde 26 za tasta, a 5 za punca. Evo nekih primjera:

Potvrde za punicu:

— *Stara punica razumije odmah kud joj nišani zet* (Antun Nemčić). —

— *Branio sam pravo svoje punice Uršule* (August Šenoa). —

— *Prije nego je pošao do punice je načuo ... da govore o njemu* (August Cesarec).

Potvrda za taštu našao sam dosad jedino kod M. Begovića:

— *A i onaj gospodin Toni, i on se nekako smuca oko nje, navečer kad mu tast i tašta odu od kuće.*

Potvrde za tasta:

— *Ma posli nekoliko vremena umri Samuel, tast njegov...* (Andrija Kačić Miošić). — *Ali kad izminuše gozbe, otisnuli se tast i zet*

u daleki svijet (Ante Kovačić). — *Svog najstarijeg sina prozvao je Ambrozom u čast i slavu svoga tasta* (Miroslav Krleža). — *On ju je ponovo prosio u tasta* (Mirko Božić).

Potvrde za punca:

— *Počеше zetovi zvati punca i punicu na ručak* (Matija Antun Reljković). — *Mušan je pristupio puncu i punici, poljubio ih u ruku . . .* (Alija Nametak).

Svi nam ovi podaci pokazuju da je punica izvedena od pridjeva pun i da ta riječ u

hrvatskom književnom jeziku prevladava za označavanje ženine matere, dok je tast za označavanje ženinog oca običnija riječ. No i punac ima svoje mjesto u hrvatskom književnom jeziku zbog težnje za usporednošću, kao npr. stric — strina, svekar — svekrva, udovac — udovica, dok se tašta može upotrijebiti samo u stilski obilježenom tekstu.

Znači, na pitanje u naslovu pravi je odgovor dao već Maretić.

Franjo Tanocki

ZAPAŽENO

ZASPATI — ZASPIM

U knjizi Savremeni srpskohrvatski jezik, 1 (Uvod, fonetika i morfologija), Naučno delo, Beograd 1964, na 358. strani prof. dr M. Stevanović kaže:

»Po odnosu završetaka prezentske i infinitivne osnove glagol spim — spati ide u 7. vrstu promene. Ovaj glagol se vrlo retko upotrebljava pored pravilnog glagola spavati. Međutim, od njega složeni: zaspim — zaspati *jedini je* [moj kurziv] glagol sa ovim značenjem. On ima sve oblike pravilno sagrađene kao ostali glagoli 7. vrste. Ali se prezent često upotrebljava i u oblicima sa samoglasnikom e ispred ličnih nastavaka: zaspem, zaspješ, zaspješ, zaspemo, zaspete, zaspju. Ipak upotreba ovakvih oblika, osim u 3. l. mn., ima još dijalekatski, a ne opštejezički karakter. Izuzeti oblik, međutim, i u književnom je jeziku mnogo češći sa završetkom u nego sa završetkom e. I jezički mu puristi, po našem shvatanju, bezrazložno i, što je važnije, uzaludno prave prigovore.«

Mislim da nije trebalo isticati da je »spavati« pravilan glagol, jer takav je i ovaj, spati.

Zaspati — zaspim *nije* jedini složeni oblik ovog glagola (kako veli M. Stevanović), već su još: po + spati (Kad pospimo/po-

spite/pospe, biće tišina), pre + spati — pre + spim (tj. spavati nešto duže nego što je trebalo), pri + spati — pri + spim (pridremam).

Oblici: zaspem, zaspješ, zaspješ, zaspemo, zaspete, zaspju, mesto: zaspim, zaspješ, zaspješ, zaspimo, zaspite, zaspješ ne mogu biti književni, jer su to oblici sasvim drugog glagola — zasuti, s kojim ne smemo brkati glagol zaspati. Kad je već tako, čemu izuzimati samo 3. lice množine, koje se u tome ničim ne odvajaju od ostalih lica?

I da nije toga, tj. mešanja s glagolom »zasuti«, nema nikakve potrebe da se uz pravilno (oni, one, ona) *zaspješ* uzima i nepravilno i suvišno »zaspju« (što je, inače, pravilno kao oblik glagola zasuti).

Rečnik srpskohrvatsko-nemački S. Ristića i J. Kangrge (Beograd, 1928) čak ističe (253/b) da je: zaspem, zaspem itd. prezent od: zasuti, a zaspim, zaspješ itd. od: zaspati, ali Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika SANU u Beogradu ide dalje i od M. Stevanovića, pa veli: »zaspati — zaspim (neknj. zaspem), zaspimo, zaspite, zaspju« (6, 414/a), tj. u 3. l. množine navodi samo pogrešni, odnosno drugog glagola oblik »zaspju«!

Sumnjam da je izuzeti, tj. pogrešni i suvišni oblik »zaspju« (kad je reč o glagolu »zaspati«) i u književnom jeziku češći od